

Ökocímkék alkalmazása lehetőségei a közbeszerzési eljárásokban

Bajnóczi Gabriella, ügyvezető, felelős akkreditált közbeszerzési szaktanácsadó, közbeszerzési szakjogász

DOI: 10.37371/KEP.2024.6.5

Címszavak: zöld közbeszerzés, ökocímke, fenntarthatóság, zöld szempont, nemzeti címke, nemzetközi címke, európai címke, életciklus, Közbeszerzési Hatóság, közbeszerzési statisztika

Absztrakt

A fenntarthatósági szempontok a közbeszerzésben három módon tudnak megjelenni, a zöld, a szociális és az innovatív közbeszerzési eszközök alkalmazásával.

Jelen cikk a zöld közbeszerzéseket vizsgálja, azon belül is az ökocímkéket, azok közbeszerzési eljárásokban betöltött szerepét.

A zöld közbeszerzési eljárást az Európai Bizottság a "Környezetvédelmi szemléletű közbeszerzés" című közleményében olyan eljárásként határozza meg, „amelynek alkalmazásakor az ajánlatkérők azoknak az áruk, szolgáltatásoknak és munkálatoknak a beszerzését részesítik előnyben, amelyek más, azonos rendeltetésű árukhoz, szolgáltatásokhoz és munkálatokhoz képest kisebb mértékben terhelik a környezetet”¹

A zöld közbeszerzés, ezen belül is az ökocímkék közbeszerzési eljárásokba való beépítése hozzájárulhat az Európai Unió körforgásos gazdaságra való átállásához, hiszen ez a környezeti fenntarthatósági célok elérése szempontjából is rendkívüli jelentőséggel bír.

Nagyon fontos szempont lehet, hogy (1) a zöld szempontok alkalmazásával hozzájárulunk az adott termék, szolgáltatás elterjedéséhez, ez pedig ezen termékek és szolgáltatások árának csökkenéséhez is vezethet (nagyobb mennyiség – kedvezőbb ár); (2) ösztönözheti az innovációt és (3) mindenképp jó példát mutathat, amely hozzájárulhat a környezettudatos magatartás elterjedéséhez is.

Abstract

Sustainability aspects can appear in public procurement in three ways, using green, social and innovative public procurement tools.

This study examines green public procurement, including eco-labels, and their role in public procurement procedures.

The green public procurement procedure is defined by the European Commission in its communication titled "Public procurement for a better environment" as "...a process whereby public authorities seek to procure goods, services and works with a reduced environmental impact throughout their life cycle when compared to goods, services and works with the same primary function that would otherwise be procured".

The inclusion of green public procurement, including eco-labels in public procurement procedures, could contribute to the transition of the European Union to a circular economy, as this is extremely important in terms of achieving environmental sustainability goals.

Incorporating green practices (1) can contribute to the spread of the given product and service, and this could also lead to a decrease in the price of these products and services (larger quantity - more favorable price); (2) it can stimulate innovation and (3) set a good example, which can also contribute to the spread of environmentally conscious behavior.

Bevezetés

Számos olyan ökocímke létezik, amelyek biztonsággal alkalmazhatóak lennének a közbeszerzési eljárásokban, azonban az is megállapítható, hogy az ajánlatkérői haj-

landóság a zöld szempontok alkalmazására igen alacsony. Az ökocímkék esetén ez még kevésbé pozitív képet mutat, hiszen a közel tízezer ajánlatkérő (EKR

¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának; Környezetvédelmi szemléletű közbeszerzés COM; 2008.

nyilvántartás alapján) közül összesen körülbelül húsz olyan ajánlatkérő található meg a mai magyar közbeszerzési környezetben az elmúlt nyolc évből, amelyek által indított közbeszerzési eljárások eljárást megindító felhívásaiban valamilyen formában megjelenik az ökocímke alkalmazása.

Ennek oka lehet, hogy viszonylag alacsonynak mondható a zöld közbeszerzéssel szembeni elkötelezettség ajánlatkérői oldalon és hiányzik a zöld, jelen esetben az ökocímkékkal kapcsolatos tudás.

Részben ezt támasztja alá sajnos a jelenlegi gyakorlat is, amely egyértelmű kettőséget mutat. Egyrészt örvendetes, hogy az ajánlatkérők egy kis része néhány beszerzési tárgy esetén gondolt ökocímkékkal kapcsolatos követelmények meghatározására, ugyanakkor az is látszik, hogy ez több esetben is egyelőre inkább csak próbálkozás, nem feltétlenül az alkalmazott formában való követendő példa.

A 2027-re kitűzött cél (zöld közbeszerzések arányának növelése 30%-ra) eléréséhez szükséges lehet jogalkotási lépések megtétele is, vagyis bizonyos termékkörök és szolgáltatások esetén a zöld közbeszerzésre való kötelezés, ugyanakkor a szemléletmód elterjesztése csak szabályozási eszközökkel nem lehetséges, de szükséges, ezt az elmúlt 15-20 év tapasztalata egyértelműen megmutatja. Azon jellemző ajánlatkérői magatartás, amely a legalacsonyabb ár szempontot tartja szinte kizárólagosan alkalmazandó értékelési szempontrendszernek hosszú távon nem tartható fenn, így a szabályozás átalakításával, valamint a Közbeszerzési Hatóság által folytatott szemléletformálás, tudásmegosztás (pl. a zöld témájú útmutatók és füzetek) minél szélesebb körben való elterjesztése szükséges ahhoz, hogy a zöld közbeszerzés és ezen belül az ökocímke alkalmazása a hazai közbeszerzési piac valós szereplője legyen.

A jelenlegi hazai közbeszerzési gyakorlatot ismerve – látva és tapasztalva azt, hogy egyes új, előremutató beszerzési technikák, innovatív beszerzési módszerek meghonosodása, mindennapi gyakorlatba történő beépülése mennyire lassan tud megvalósulni, milyen hosszú idő alatt tud általánosan használt beszerzési metodikává válni – kijelenthető, hogy a zöld közbeszerzések térnyerése, így az ökocímke használatának tényleges elterjedése nem képzelhető el markáns szakpolitikai szándék, a szabályozás megváltoztatása

(kötelező alkalmazás előírása), illetve a közbeszerzésekben részt vevő szereplők célzott és hatékony oktatása nélkül.

Jelen cikk ebben próbál szerepet vállalni, kicsit közelebb hozva a szakmát az ökocímkével, azok jogszabályi háttérét, típusait és alkalmazási lehetőségeit bemutatva.

Jogszabályi és szakmai háttér

A 2004-ben elfogadott közösségi irányelvek tették először lehetővé a környezetvédelmi szempontok jogszabályi felhatalmazáson alapuló érvényesítését, a jelenleg hatályos 2014/24/EU Irányelv már a korábban kidolgozott szempontokat figyelembe véve hasonló rendelkezéseket tartalmaz.

A tételes jogi rendelkezéseken túl az Irányelv preambulumbekezdései között is megtaláljuk azokat az általános elveket, valamint azokat az egyes bekezdéseket magyarázó és egyben alátámasztó iránymutatásokat, amelyeknek minden az Irányelv hatálya alá tartozó közbeszerzési eljárás során teljesülniük kell, vagyis a környezetvédelmi intézkedések, különösen a fenntartható fejlődés, mint elérendő cél megvalósulását teszik lehetővé.

Az Irányelv számos egyéb, a zöld közbeszerzés szempontjából releváns előírást tartalmaz, így például a környezetvédelmi vezetési intézkedések vagy rendszerekre vonatkozó szerződés teljesítésére vonatkozó követelmények a 62. cikkben valamint az ehhez kapcsolódó (88) preambulumbekezdésben. Ebben a körbe tartoznak az ökocímke-tanúsítványok, amelyek környezetvédelmi vezetési kritériumokat is magukban foglalnak.

Az Irányelv ezen rendelkezései foglalkoznak részletesen az egyenértékűség kérdésével is, amely a közbeszerzési eljárások – bármely beszerzési tárgy esetén – egyik legnehezebben kezelhető jogintézménye. A címkék, tanúsítványok esetén ez talán még kritikusabb, hiszen ajánlatkérőnek azt kell vizsgálnia, hogy az ajánlattevő által bemutatott intézkedések egyenértékűek-e az adott rendszerben előírtakkal. A gyakorlatban címkék és tanúsítványok esetén nem terjedtek el az egyenértékű megajánlások, feltételezhetően az egyes rendszerek követelményeinek bonyolultsága miatt sem.

A (93) preambulumbekezdés konkrétan meghatároz olyan környezetvédelmi szempontokat, amelyeket az ajánlatkérők az értékelés során figyelembe vehetnek,

amennyiben az ajánlataik sorrendjét nem a legalacsonyabb ár, hanem a legjobb ár-érték szempontrendszer alkalmazásával határozzák meg. Ilyenek lehetnek például az újrafeldolgozott vagy fenntartható fakitermelésből származó papírból készült termékek előrébb sorolása, amely szintén címkék alkalmazására utaló rendelkezés.

A 43. cikk foglalkozik a jelölés, vagyis általában véve a címkék témakörével. Itt került meghatározásra, hogy címkét, és ennek megfelelően ökocímkét ajánlatkérő a műszaki leírásban, az értékelési szempontok között vagy szerződéses feltételek között írhat elő, vagyis alkalmassági követelményként nem.

A (75) Preambulumbekezdéssel összhangban ezen 43. cikkben általános érvénnyel szerepelnek azok a követelmények, amelyeknek egy adott címkének meg kell felelnie:

„a) a címkére vonatkozó követelmények csak olyan jellemzőket érintenek, amelyek a szerződés tárgyához kapcsolódnak, és amelyek alkalmasak a szerződés tárgyát képező építési beruházás, árubeszerzés vagy szolgáltatás jellemzőinek meghatározására;

b) a címkére vonatkozó követelmények objektív módon ellenőrizhető és megkülönböztetéstől mentes szempontokon alapulnak;

c) a címkét olyan nyílt és átlátható eljárás keretében fogadják el, amelyben valamennyi érdekelt fél – ideértve a kormányzati szerveket, a fogyasztókat, a szociális partnereket, a gyártókat, a forgalmazókat és a nem kormányzati szervezeteket – részt vehet;

d) a címkék valamennyi érdekelt fél számára hozzáférhetők;

e) a címkére vonatkozó követelményeket olyan harmadik fél határozza meg, amelyre a címkét kérelmező gazdasági szereplő nem tud jelentős befolyást gyakorolni.”²

Fontos szabály és egyben lehetőség, hogy ajánlatkérő olyan döntést is hozhat, hogy egy adott címkére vonatkozó követelményrendszer csak egy részét alkalmazza, írja elő, ebben az esetben pontosan meg kell adnia, hogy a követelményrendszer mely elemeit szükséges teljesítenie a megajánlott terméknek, szol-

gáltatásnak. Azt is szükséges meghatározni, hogy ezeknek a követelményeknek való megfelelést, milyen módon köteles ajánlattevő – az előírástól függően – az ajánlatában és/vagy a szerződés teljesítése során igazolni. Ahhoz, hogy ajánlatkérő azonban ezt az adott beszerzési tárgynak megfelelően, ahhoz illeszkedve tudja alkalmazni, nagyon fontos a közbeszerzési eljárás előkészítésében résztvevő beszerzés tárgya szerinti bíráló bizottsági tag vagy egyéb szakértő megléte.

A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény (továbbiakban: Kbt.) értelmező rendelkezései között definiálásra került a címke és a címkézési követelmények is, valamint az 59. § rendelkezései megismétlik az Irányelv címkékkel kapcsolatos rendelkezéseit, azoknál szigorúbb vagy eltérő szabályokat nem állapítanak meg.

Ennek megfelelően a magyar szabályozás teljes egészében megfelel az irányelvi szabályozásnak, az ökocímkék vizsgálata szempontjából ezeken túlmutató szabályozás nem született.

2022 decemberében, a Kormány 1646/2022. (XII. 22.) sz. határozatával fogadta el Magyarország első Zöld közbeszerzési stratégiáját (továbbiakban: Stratégia), amelyben az alábbi, a célok elérését segítő eszközök kerültek megfogalmazásra:

- Az ökocímkék ajánlatkérők általi alkalmazását elősegítő, támogató eszközök kidolgozása: a Herman Ottó Intézet (jelenleg a HungaroMet Nonprofit Zrt.) a honlapján az ökocímkékre vonatkozó tudásbázist hoz létre, valamint előadások, oktatások szervezésével segíti az ökocímkékkel kapcsolatos tudásanyag elterjesztését;
- Finanszírozási források elérhetővé tétele a hazai kkv-k részére a zöld közbeszerzési követelményeknek történő megfelelés, ökocímkék megszerzése, környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer bevezetése érdekében.³

Az irodai berendezésekre vonatkozóan már 2001-ben született EK rendelet, amelyet a technológia fejlődése és a környezeti elvárások okán át kellett dolgozni, ezért az új rendelet megalkotása mellett döntött az Európai

² 2014/24/EU Irányelv 43. cikk.

³ Magyarország Zöld közbeszerzési stratégiája 2022-2027 3.5. és 3.6. pontja.

Parlament és a Tanács, ennek megfelelően született meg az Európai Parlament és a Tanács 2008. január 15-i 106/2008/EK rendelete az irodai berendezésekre vonatkozó közösségi energiahatékonysági címkézési programról. Ezen túl érdemes még megemlíteni az Amerikai Egyesült Államok kormánya és a Közösség között, az irodai berendezések energiahatékonyságára vonatkozó címkézési programok összehangolásáról szóló megállapodást (2006. december 18-i 2006/1005/EK tanácsi határozat), amely alapján az Amerikai Egyesült Államok kormánya által működtetett Energy Star címkézési rendszer EU-n belüli, szabályozott alkalmazására nyílik lehetőség, amellyel lehetővé vált az energiahatékony irodai berendezések, mint környezetbarát termékek előtérbe helyezése. A rendelet a központi kormányzati szervek részére uniós értékhatárt elérő vagy azt meghaladó, a rendelet tárgyát képező árubeszerzései esetén kötelezővé teszi a követelményrendszerben foglaltak érvényesítését.

Az Európai Unió által megalkotott GPP, azaz green public procurement kritériumcsomagok⁴ egyes beszerzési tárgyakra vonatkozóan olyan útmutatók, amelyek megadják, hogy melyek azok az alapvető és átfogó követelmények, amelyeket a műszaki leírásban vagy értékelési szempontként, vagy a szerződés teljesítésére vonatkozó feltételként lehetséges alkalmazni (ilyen lehet egy-egy ökocímke követelményrendszerből egy szempont előírása is).

Az ökocímkékkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az EU részéről előkészítés alatt áll egy új irányelv, amennyiben ez elfogadásra kerül, akkor az ökocímkék jelentősége várhatóan jelentősen nőni fog, mivel a Zöld állításokról szóló szabályozás, amely 2023 márciusában került az Európai Bizottság által előterjesztésre, az önkéntes jellegű címkéket kívánja háttérbe szorítani (többek között új címkézési rendszerek bevezetésének jelentős korlátozásával) tekintettel arra, hogy az EU területén található környezetvédelmi jellegű jelölések közel fele megkérdőjelezhető, „greenwashing” jellegű megjelölésnek tekinthető.

Az új irányelv a meglévő környezeti jellegű EU-s címkék megtartása mellett hozna létre olyan szabályrendszert, amely a gyártók, kereskedők által tett környezeti állítások alátámasztását, valamint az ezzel

kapcsolatos kommunikációt szabályozza. Ezzel várhatóan csökkenhetnek a nem egyértelmű kijelentések, ugyanakkor a meglévő címkézési, és így ökocímkézési rendszerek további terjedését segítheti elő.⁵

2024. május 9. napján jelent meg a Közbeszerzési Hatóság keretében működő Tanács útmutatója az ökocímkék közbeszerzésekben történő alkalmazásáról, amely az ökocímkék közbeszerzésekben betöltött szerepét valamint a gyakorlati alkalmazás lehetőségeit ezen cikk keretein túl részletesen is bemutatja.

Összefoglalva tehát a különböző jelölések információt nyújtanak a vásárlóknak, társadalom és szemléletformáló szerepük lehet, hiszen az adott jelölést nem ismerő gazdasági szereplők körében megismertetésre, adott esetben elterjesztésre kerülhetnek ezek a szempontok, ugyanakkor nagyon fontos a téves információk alkalmazásának elkerülése érdekében rendszerszinten is ismerni az ökocímkézéssel kapcsolatos információkat.

Az ökocímkék fajtái, típusai

Az ökocímkék – a fent említett tanácsi útmutatóban foglaltak szerint - csoportosíthatóak a szerint, hogy azok nemzeti, nemzetközi vagy európai címkék vagy olyan szempontból, hogy azok több ágazatban alkalmazott általános vagy ágazatspecifikus vagy tárgykörhöz tartozó címkék. Ezen a csoportosításon kívül a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) hozta létre a 14020-as sorozatot, amely az ökológiai címkézéssel kapcsolatos elvárásokat tartalmazza, vagyis nagyon fontos, hogy a hivatalos ökocímkék meghatározott szabványokon alapulnak, azaz standardizáltak, harmadik fél által meghatározott és tanúsított/ellenőrzött szempontrendszeren alapulnak.

„Az ISO 14020 a következő pontokban foglalja össze a címkézés alapelveit:

- a címkék és nyilatkozatok legyen pontosak, hitelesek, indokoltak és nem félrevezetőek,
- ne okozzanak szükségtelen akadályt a nemzetközi kereskedelemben,
- alapjuk a legújabb, kellően megalapozott, pontos és reprodukálható tudományos módszerek legyenek,

⁴ https://green-business.ec.europa.eu/green-public-procurement/gpp-criteria-and-requirements_en.

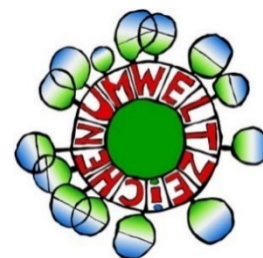
⁵ https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/green-claims_en.

- minden vonatkozó információt hozzáférhetővé kell tenni az érdekelt felek számára,
- figyelembe kell venni a termék életciklusát,
- ne gátolják az innovációt,
- minimális adminisztrációval járjanak,
- az érdekelt felek szabad konzultációja után konszenzusra törekedve működtessék,
- hiteles információt szolgáltatassanak a fogyasztóknak.”⁶

Az alábbiakban ezen szabvány szerinti csoportosítás kerül részletesen is bemutatásra.

Hivatalos öko címkék

Teljes életciklusra (I. típus)

Forrás: <https://www.okocimke.hu/>

Termék egy tulajdonságára (I. típushoz hasonló, de nem a teljes életciklust figyelembe vevő)

Az I. típusú öko címkéktől abban különbözik, hogy nem vonatkozik a termék teljes életciklusára, elegendő, ha a termék egy tulajdonsága megfelel az előírt követelmé-

Ezek azok az öko címkék, amelyek használatára való jogosultságot (1) harmadik fél, vagyis külső szervezet egy (2) előre meghatározott szempontrendszer alapján állapít meg (MSZ EN ISO 14024), így a közbeszerzési eljárásokban ezek közvetlenül és a Kbt. adta lehetőségek mentén teljeskörűen alkalmazhatóak.

A (3) legszigorúbb követelményeknek kell megfelelni, a termék, szolgáltatás (4) teljes életciklusára vonatkozóan. Ezt a jelölést csak az adott piacon legkörnyezetbarátabb termékek kaphatják meg.

Ide tartozik többek között az uniós öko címké, a magyar környezetbarát termék védjegy, az EPEAT (elektronikai berendezések, arany, ezüst és bronz szint) a „Kék angyal” (német – az első államilag elismert környezeti címke), „Északi hattyú” (skandináv országok – Dánia, Norvégia, Svédország, Izland, Finnország), a francia és az osztrák öko címké is.

nyeknek, ugyanakkor tekintettel az objektív, jogszabályokban meghatározott követelményeknek való megfelelésnek, ezen öko címkék is hivatkozhatóak és alkalmazhatóak közbeszerzési eljárásokban. Ezek között is számos, széles körben ismert címkét találhatunk, mint az FSC és a PEFC (fa és fából készült termékek), Energy Star (irodai, elektronikai berendezések), Fair-trade, Öko-tex, Európai Unió öko termékek.

⁶ Dr. Bakonyi József -Dr. Barna Orsolya – Dr. Havas-Kovács Gabriella: Fenntartható és zöld közbeszerzés a gyakorlatban, Perfekt Zrt. 2012. 83. o.

Forrás: <https://www.okocimke.hu/>

Nem hivatalos öko címkék (II. típus) és egyéb jelölések – Környezeti állítás

A gyártó által a saját terméke vonatkozásában, általában marketing céllal létrehozott címkék tartoznak ebbe a körbe. Bár erre vonatkozóan is létezik szabvány, az MSZ EN ISO 14021, ugyanakkor ezek részben önbevalláson alapulnak, általában egy gyártó saját termékére vonatkoznak, valamint nem harmadik fél által előre meghatározott szempontok alapján történik az alkalmazhatóság meghatározása, így nem felel meg sem az uniós, sem a nemzeti közbeszerzési szabályozási környezetnek, ezek már nem tekinthetők olyan jelöléseknek, amelyek közbeszerzési eljárásokban alkalmazhatóak, tekintettel ezek – többek között – versenykorlátozó volta is.

Environmental Product Declaration (EPD) – III. típusú öko címkék

A magyarul Környezetvédelmi Terméknyilatkozatnak is nevezett „öko címké” az ISO 14025 szabványnak megfelelő termékekre alkalmazható, ugyanakkor ez egy saját gyártói terméknyilatkozat, amely egy önkéntes, de

teljes életciklus elemzésen alapul. Ezen típus esetén nincsenek olyan környezetvédelmi teljesítményre vonatkozó követelmények, amelyeknek meg kell felelni.

Vagyis ez egy ISO szabvány szerinti műszaki tulajdonságokat bemutató dokumentum, amelynek feltételeit és a dokumentumban foglalt adatok hitelességét harmadik fél ellenőrzi, így az abban foglaltak objektívnek és valósnak tekinthetők. Ennek megfelelően alkalmas a közbeszerzési eljárásokban való alkalmazásra, azonban az I. típusú öko címkéktől eltérő módon az EPD a műszaki leírás szerinti követelmények környezeti szempontú megfelelőségét (az ajánlatkérő által előírt paraméterek, tulajdonságok, elvárások) igazolhatja, mivel ebben az esetben az adott piacon elérhető termékekhez viszonyított alacsonyabb környezeti hatás nem elvárás.

A <https://www.ecolabelindex.com/> oldal segítséget nyújthat az öko címkék között eligazodni, az oldalon megtalálható egy-egy öko címké típusa és további számos információ, ugyanakkor alapvetően az alábbiakban bemutatásra kerülő két öko címké bír a legnagyobb jelentőséggel.

Az Európai Unió öko címke rendszere – I. típusú öko címke

Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010R0066>

Az EU öko címke egy olyan önkéntes rendszer, amely szabványosított eljárásokon és tudományos bizonyítékokon alapuló, jogszabályok által meghatározott feltételek mentén működik.

Az EU öko címke harmadik fél által ellenőrzött, ami azt jelenti, hogy független szakértők felelősek az EU öko címke kritériumainak való megfelelés ellenőrzéséért.

A közösségi öko címkek rendszerét a 880/92/EGK rendelet hozta létre, jelenleg a 66/2010/EK Rendelet⁷ hatályos, amelynek bevezető rendelkezései megfogalmazzák azokat az alapvető környezetvédelmi, fenntarthatósági elvárásokat és szempontokat, amelyek megalapozták a szabályozás létrejöttének jogosultságát és igényét.

A rendszer létrehozásának két alapvető, és mind a mai napig fontos célja:

„- olyan termékek tervezésének, gyártásának, forgalmazásának és felhasználásának előmozdítása, amelyek teljes életciklusuk során csökkentik a környezetterhelést, és

- a fogyasztók jobb tájékoztatása a termékek környezeti hatásairól, anélkül azonban, hogy veszélyeztetné a termék vagy a munkavállalók biztonságát, vagy jelentősen befolyásolná azokat a tulajdonságokat, amelyek a terméket használatra alkalmassá teszik.”⁸

Csak olyan termék kaphatja meg a tanúsítást, amely esetén a megfelelőségi kritériumokat a „bölcsőtől a sírig” megközelítéssel határozták meg, vagyis az élet-

ciklus szempontú megközelítést foglalja magában (I. típusú öko címke).

A rendelet egyebekben részletesen meghatározza az odaítélési eljárást, a használat szabályait, valamint rögzíti azt is, hogy a Közösség Hivatalos Lapjában minden olyan információt közzétesznek, amely alapján az öko címkek odaítélésére vonatkozó kritériumok körébe tartoznak (határozatok formájában), valamint közzétételre kerül az öko címkevel rendelkező termékek listája is.

Hazánkban az EU Öko címke megszerzésével kapcsolatos feladatokat a HungaroMet Nonprofit Zrt. látja el, az elérhető uniós öko címkevel rendelkező áruk és szolgáltatások száma közel 96 000, jelentős növekedés tapasztalható az elmúlt időszakban, ami mindenképp hatással lehet a közbeszerzések szempontjából releváns termékcsoportok esetén is.

Hazai rendszer – I. típusú öko címke

Forrás: <https://www.okocimke.hu/>

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben kapott felhatalmazás alapján 1997-ben született meg az a KTM (Környezet- és Természetvédelmi Miniszter) rendelet,⁹ amely létrehozta a környezetbarát jelzéssel ellátható termékekkel, szolgáltatásokkal, csomagolásokkal kapcsolatos szabályozást, valamint magának a védjegynek a megjelenésére vonatkozó rendelkezéseket.

Az évek során maga a védjegy formája is fejlődött, valamint a környezetbarát termékkel kapcsolatos feladatok ellátására kinevezett szervezet is folyamatosan változott, jelenleg a hazai öko címkekkel kapcsolatos

⁷ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 66/2010/EK RENDELETE (2009. november 25.) az uniós öko címkeről.

⁸ 880/92/EGK rendelet 1. cikk.

⁹ a környezetbarát, környezetkímélő megkülönböztető jelzés használatának feltételrendszeréről szóló 29/1997. (VIII. 29.) KTM rendelet.

feladatokat is – az uniós ökocímkéhez hasonlóan – a HungaroMet Nonprofit Zrt. látja el.¹⁰

A logó védjegyként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalnál (illetve annak jogelődjénél) lajstromba vételre került, vagyis jogszerűen ténylegesen csak azon termékeken alkalmazható, amelyek megfelelnek az előírt tanúsítási követelményeknek, és a logó használatára vonatkozó szerződéssel az adott termék gyártója/kereskedője rendelkezik.

Az okocímke.hu honlapon elérhetőek azok a termékcsoportok, amelyekre vonatkozóan létezik tanúsítás, valamint az aktuális védjegyhasználók listája is itt található meg.

A jelenleg elérhető termékek, amelyekre kidolgozott feltételrendszer áll rendelkezésre az alábbi termékcsoportokból kerülnek elő: csomagolás, építőanyagok, háztartási eszközök, irodaszerek, olajsűrők, papírtérmekek, szépségápolás, tisztítószerek, újrafeldolgozott műanyagból készült termékek, szolgáltatások, ugyanakkor sajnos nagyon kevés termék rendelkezik védjegyhasználati joggal, így a magyar ökocímke közbeszerzési eljárásokban való alkalmazása egyelőre csak korlátozottan lehetséges.

Alkalmazási lehetőségek a Kbt. alapján

A Kbt. 59. §-ában foglaltak határozzák meg, hogy ajánlatkérő a közbeszerzési eljárásai során milyen módon írhat elő címkékre, és így ökocímkékre vonatkozó követelményeket. Fontos megjegyezni, hogy a hivatkozott szakasz első bekezdésében meghatározott, címkékkel szemben támasztott követelmények alapján megállapítható, hogy csak az ISO I. típusba, valamint a III. típusba tartozó címkék alkalmazására van lehetőség a közbeszerzési eljárásokban.

Ajánlatkérő a szakmai elvárásait úgy is meghatározhatja, hogy nem egy konkrét ökocímkével való rendelkezés tényét követeli meg, hanem – tekintettel arra, hogy a minősítés követelményei nyilvánosak és objektívek – csak a szempontrendszer bizonyos elemeinek való megfelelést írja elő vagy értékeli. Ez lehetőséget teremt ajánlatkérő számára, hogy ne legyen szükséges részletes és tételes műszaki specifikációt készítenie, hiszen a megfelelő hivatkozások ezt részben pótolni tudják olyan esetekben, amikor az adott öko-

címke szempontrendszer által meghatározott követelmények egésze nem képezi az ajánlatkérői elvárásokat.

Ugyanakkor ajánlatkérőnek arra is lehetősége van, hogy egy adott ökocímke követelményrendszeréből egy szempontot jelöljön csak meg, és azzal kapcsolatban eltérő, alapvetően enyhébb követelményt határozzon meg, nem előírva és nem megkövetelve az ökocímke meglétét. Ezzel szélesebbé válhat az a piac, amely így az előírásokat teljesíteni tudja, vagyis a verseny növelésére egyértelműen alkalmas tényező lehet. Ugyanakkor ez alkalmazandó abban az esetben is, amennyiben a beszerzés tárgya nem indokolja a teljes ökocímke meglétét.

A piac ilyen szempontú ismerete a megfelelő előkészítés egyik fontos mérföldköve lehet, amennyiben ajánlatkérő ökocímkével kapcsolatos előírást tervez alkalmazni a közbeszerzési eljárása során, ugyanakkor ez egy kétirányú lehetőség, hiszen a piacot is formálni lehet, amennyiben nő az igény az ökocímkével rendelkező termékek iránt, az a piaci szereplőket egyértelműen a címke megszerzése irányába tudja terelni.

Tekintettel arra, hogy az ökocímke előírásának, alkalmazásának módját a közbeszerzési eljárás előkészítése során határozza meg ajánlatkérő, ez is rávilágít az előkészítési tevékenység jelentőségére. A Kbt. 28. § (1) bekezdésében rögzítésre került, hogy ajánlatkérőnek többek között „már a közbeszerzési eljárás előkészítése során törekednie kell a magas minőségű teljesítés feltételeinek biztosítására, a környezet – beszerzés tárgyra tekintettel biztosítható – védelmére és fenntarthatósági szempontok igénybevételére”.

A Kbt. 59. § és 321/2015. (X.30.) Korm. rendelet 21. § rendelkezései alapján címkékre vonatkozó előírás az alkalmassági követelmények között abban az esetben írható elő árubeszerzés esetén, amennyiben az tanúsítványnak is minősül.

Műszaki leírás

Amennyiben az ökocímke mint elvárás a műszaki leírásban jelenik meg, az egyben azt is jelenti, hogy ez olyan alapkövetelmény, amelynek minden megajánlott terméknek/szolgáltatásnak meg kell felelni. Ezért az ilyen előírás mindig megfelelő körültekintést igényel.

¹⁰ a közösségi öko-címke odaítélését ellátó szerv kijelöléséről szóló 83/2003. (VI. 7.) Korm. rendelet 1. § alapján.

A műszaki leírás elkészítése a közbeszerzési eljárások előkészítésének egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb eleme, hiszen a műszaki, szakmai követelmények egyértelműen meghatározzák az ajánlattevői kör méretét. A fentiekben említett piacismeret a jogszerűtlen versenykorlátozás elkerülését is nagy mértékben segíti, és egyértelműen hozzájárul a széleskörű versenyhez, az eredményes eljárásokhoz, hiszen egy rosszul megválasztott öko címke követelmény akár az eljárás eredménytelenségét is jelentheti (érvényes) ajánlatok hiányában.

Amennyiben az adott piacon elérhető termékek széles köre rendelkezik egy adott jelöléssel, és ajánlatkérő elkötelezett a környezetvédelem irányában, akkor jogszerűen írható elő a műszaki, szakmai követelmények között bizonyos öko címke megléte, figyelemmel az egyenértékűség követelményére is. Fontos, a műszaki leírásban rögzítendő, hogy az előírásra kerülő öko címkével az ajánlattétel vagy a teljesítés időpontjában kell rendelkezni az adott terméknek/szolgáltatásnak.

Példák:

Takarítási szolgáltatás:

„Az ajánlatban ajánlattevőnek be kell mutatnia a feladat ellátásához használt tisztítószeret, csatolni kell a tisztítószer, higiéniai termékek biztonsági adatlapjait, valamint az alábbiakban felsorolt termékek esetében az ÖKO címkét vagy Környezetbarát Termék minősítést igazoló tanúsítványokat is: általános tisztítószer (alkoholos), fertőtlenítő hatású, univerzális tisztítószer, folyékony súrolószer, folyékony kézi szappan, általános és intenzív vízkőoldó, wc-tisztító, kézi mosogatószer. Érvénytelen az ajánlat a Kbt. 73. § (1) bek. e) pontja alapján, amennyiben ajánlattevő nem csatolja a használni kívánt termékek biztonsági adatlapját, vagy a felsorolt termékek esetén az ÖKO címkét vagy Környezetbarát Termék minősítést igazoló tanúsítványt. A biztonsági adatlapok, ÖKO címkék és Környezetbarát termék minősítések benyújtására ajánlatkérő hiánypótlási lehetőséget biztosít, azt a szakmai ajánlat részének nem tekinti.”

Tisztítószer:

„A terméklistában környezetbarát megjelöléssel rendelkező termékeknek a műszaki követelményeknek megfelelő, és ISO I. típusú hazai (környezetbarát termék) vagy nemzetközi öko címkével (pld. Ecolabel), vagy a Kbt. 59-

60. §-ban meghatározott egyenértékű igazolással rendelkező termék fogadható el.”

Papíráru:

„Az ajánlathoz csatolni kell továbbá a megajánlott termék FSC (Forest Stewardship Council) VAGY PEFC (Pan-European Forest Certification Scheme) VAGY EU-öko címke (EU-Ecolabel) VAGY Nordic-öko címke („Nordic Swan”) minősítésére vonatkozó tanúsítvány egyszerű másolatát.”

Asztali számítógépek:

„Legalább EPEAT ezüst öko címke”

Értékelési szempont

Az öko címkék előírására vonatkozó lehetőségek közül – tekintettel az öko címkék önkéntes jellegére is – az értékelési szempontként való alkalmazás bírhat a legnagyobb jelentőséggel a mellett is, hogy ez lehet egy olyan tényező, amely az öko címkék széles körben való elterjedését nagy mértékben elő tudja segíteni.

A Kbt. 76. § (2) bekezdése szerinti legjobb ár-érték arányt megjelenítő szempontrendszer alkalmazása esetén a megfelelő szempont meghatározásán túl lényeges elem az adott szempont súlyszáma is, vagyis, hogy ajánlatkérő milyen mértékben veszi figyelembe a számára legelőnyösebb ajánlat kiválasztása során az öko címke meglétét.

Az értékelési szempont súlyszámát a tényleges jelentőségével arányban szükséges meghatározni. Amennyiben nagyon alacsony (százas rendszerben gondolkodva öt alatti érték) súlyszám tartozik egy értékelési szemponthoz, akkor az a szempont súlytalanságát jelenti, az egyéb, vagy jellemzően az adott termék, szolgáltatás ára fogja meghatározni továbbra is a beszerzést. A túlzó súlyszám viszont egyértelműen alkalmas a piac, adott esetben negatív befolyásolására is.

Példák:

Takarítási szolgáltatás:

„Ajánlattevő vállalja az Ajánlatkérő által meghatározott "Környezetbarát takarítási szolgáltatás" nyújtását (igen/nem) Ajánlatkérő környezetbarát takarítási szolgáltatás alatt a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. (a szerző: jelenleg már HugaroMet Nonprofit Zrt.) által meghatározott KT-64 jelű követelményrendszer „kötelezően teljesítendő követelmények” alapján végzett ta-

karítási szolgáltatást érti figyelemmel az Ajánlatkérő által meghatározott műszaki követelményekre is, azokkal összhangban.”

Takarítási szolgáltatás vagy takarítószer:

„Ajánlattevő vállalja-e, hogy a takarításhoz a környezetbarát, környezetkímélő megkülönböztető jelzés használatának feltételrendszeréről szóló 29/1997. (VIII. 29.) KTM rendeletben előírt környezetbarát vagy környezetkímélő jelöléssel ellátott vagy az Unió öko címkéről szóló Európai Parlament és a Tanács 66/2010 EK Rendeletében szabályozott uniós öko címké kritériumokat kielégítő és öko címkével ellátott tisztító- és ápolószereket fogja használni (a hivatkozott két rendelet vonatkozásában együttesen „öko”).”

„Környezetbarát Termék védjeggyel és/vagy európai uniós öko címkével (környezetkímélő) rendelkező töltőanyagokra tett vállalás”

„A kemény felületekre szánt tisztítószer öko címkéjére vonatkozó 1. és 4. kritériumnak megfelelő tisztítószer használata az összes tisztítószer mennyiségének %-ában

a.) A kemény felületekre szánt tisztítószer öko címkéjére vonatkozó, a BIZOTTSÁG (EU) 2017/1217 HATÁROZATA ((2017. június 23.) a kemény felületekre szánt tisztítószer uniós öko címkéjének odaítélésére vonatkozó kritériumok megállapításáról) 1. kritériumnak (vízi szervezetekre mérgező hatás kizárásának) és 4. kritériumnak (kizárt és korlátozás hatálya alá eső anyagoknak) megfelelő tisztítószer használata az összes tisztítószer mennyiségének %-ában (súlyszám: 5, pont-intervallum: 0-100), 0 % esetén = 0 pont, 1-25% között = 25 pont; 26-50 % között = 50 pont; 51-75% között = 75 pont; 75-100% között = 100 pont. Ajánlattevőnek az 1% feletti megajánlás esetén be kell nyújtania a szerződés teljesítéséhez felhasználni kívánt, a kritériumoknak megfelelő tisztítószer jegyzékét, továbbá köteles a kritériumoknak való megfelelést igazoló dokumentum(ka)t (pl. gyártói adatlapot, gyártói igazolást vagy a termék biztonsági adatlapját) benyújtani, amelyből a kritériumoknak való megfelelés megállapítható. A kemény felületekre szánt tisztítószer uniós öko címkéjével rendelkező termékek a fenti követelményeknek megfelelőnek minősülnek.”

Nyomatópapír:

„A terméklistában környezetbarát megjelöléssel rendelkező termékeknek a műszaki követelményeknek megfelelő, és ISO I. típusú hazai (környezetbarát termék) vagy nemzetközi öko címkével (pld. Ecolabel), vagy a Kbt. 59-60. §-ban meghatározott egyenértékű igazolással rendelkező termék fogadható el.”

Korrózióvédelmi festési tevékenység:

„Az alkalmazandó korrózióvédelmi védőbevonatban felhordott anyag rendelkezik a 66/2010/EK rendelet szerint EU ÖKO címkével”

Szerződéskötési, szerződés teljesítési feltétel

A Kbt. 132. § (1) bekezdés alapján az „ajánlatkérő a szerződés teljesítésére vonatkozóan sajátos, különösen szociális, környezetvédelmi, illetve az innovációt ösztönző feltételeket határozhat meg.”

Amennyiben egy öko címké bonyolult, összetett, annak műszaki leírásban való megkövetelése a Kbt. alapelveit sértő módon versenykorlátozó lehet, vagy értékelési szempontként nem tud megfelelni az értékelési szempontokkal szemben támasztott jogszabályi követelményeknek, ebben az esetben egyszerűbb címkézési követelmények akár szerződéskötési feltételként is megadhatóak, amennyiben azok ajánlatkérő által jogosak és indokoltak lehetnek. Ide tartozhatnak a korábban már említett nem az öko címké meglétére vonatkozó előírások, hanem csak egy-egy öko címké kritériumrendszer szerinti szempont teljesítésére vonatkozó elvárások.

Példák:

Takarítási szolgáltatás:

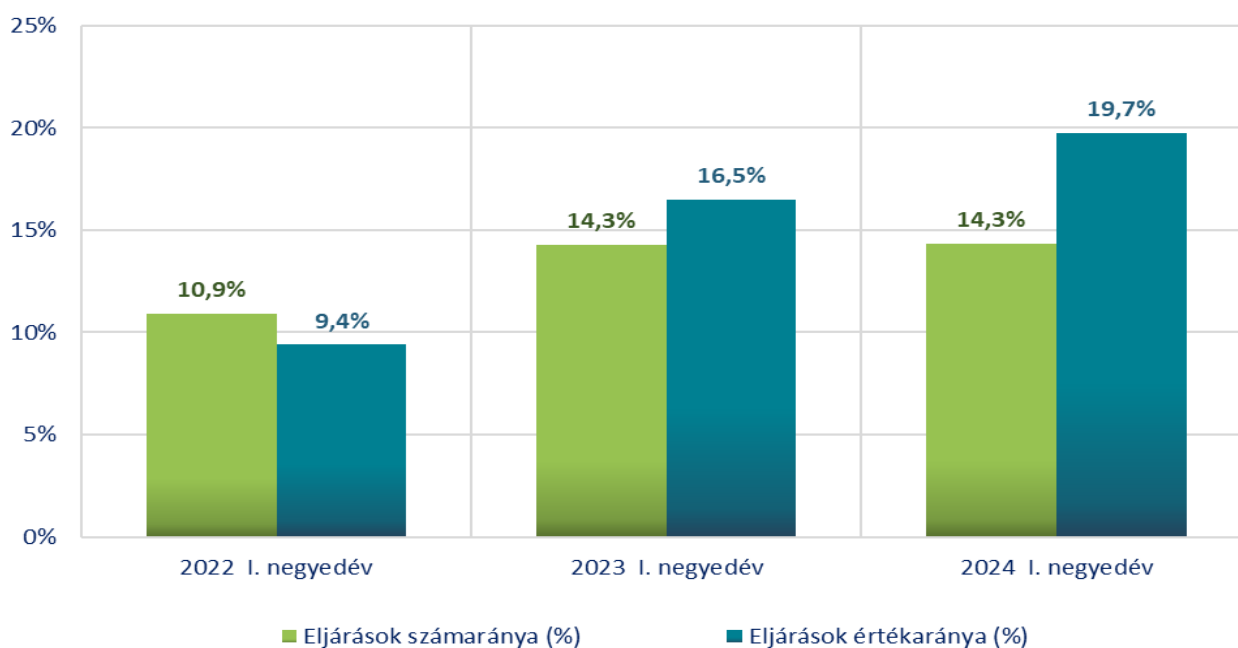
„Nyertes Ajánlattevőnek a Keretmegállapodás aláírásának időpontjáig be kell mutatnia az általa a feladat ellátásához használt kezelőszereket. (...) Az alábbiakban felsorolt kezelőszerek esetében nyertes ajánlattevő köteles bemutatni az ÖKO címkét és/vagy Környezetbarát Termék minősítést igazoló tanúsítványokat is: általános tisztítószer (alkoholos), folyékony súrolószer, folyékony kézi szappan, általános és intenzív vízkőoldó, wc tisztító, kézi mosogatószer.”

Az ökocímkékre vonatkozó előírások megjelenése az elmúlt években

A hazai közbeszerzési eljárásokkal kapcsolatos hivatalos statisztikákat a Közbeszerzési Hatóság készíti és teszi közzé.

Mivel a zöld közbeszerzések iránti elkötelezettség az elmúlt években jelentősen nőtt, így a legfrissebb adatok áttekintése, azaz a KH 2024. I. negyedévi gyorsjelentése a legrelevánsabb adattár, így nem éves adatok, hanem az elmúlt évek hasonló időszakainak összehasonlítása látható az alábbi ábrán.

A **zöld** szempontokat tartalmazó eljárások számának és értékének aránya a *nemzeti* eljárásrendben 2022, 2023 és 2024 I. negyedévében

Forrás: Közbeszerzési Hatóság: Gyorsjelentés 2024. I. negyedév

Az elmúlt három év hasonló időszakait összehasonlítva látható, hogy a zöld közbeszerzések aránya jelentősen emelkedett.

A zöld közbeszerzéseken belül arra vonatkozóan nem áll rendelkezésre hivatalos statisztikai adat, hogy ajánlatkérők pontosan milyen eszközt alkalmaztak eljárásaik során, ezért hivatalos adat nem érhető el, hogy az ökocímkek alkalmazása ezen belül milyen arányt jelent.

Az alábbiakban ismertetem a Közbeszerzési Értesítőben megjelent eljárást megindító felhívások vizsgálatának

eredményét, amely a 2015. novemberre és a 2024. áprilisa között indított eljárásokra vonatkozik, ahol a felhívás tartalmazza az „ökocímke” szót (vagy ennek bármilyen formában leírt változatát). Az esetleg csak a műszaki leírásban vagy szerződéskötési/szerződésteljesítési feltételként előírt követelmények nem feltétlenül jelennek meg a felhívásban, így természetesen ez a kis statisztika pontos képet nem adhat, de az ökocímkek közbeszerzési eljárásokban való megjelenésének nagyságrendjét egyértelműen megmutatja.

Az alábbiakban látható a keresés eredménye számokban:

Beszerezés tárgya	Eljárás száma (db)
takarítási szolgáltatások	22
nyomdai kivitelezési szolgáltatások (közüzemi számlák)	2
tisztítószer	5
higiéniai papírok	4
papíráru	2
asztali számítógépek	1
hálók	1
korrózióvédelmi festési tevékenység (építési beruházás)	1
székek beszerzése (színházi)	1
összesen	39

A takarítási szolgáltatások beszerzésére vonatkozó közbeszerzési eljárások közül alig jelent meg öko-címkés tisztítószer alkalmazásának előírása szerződésteljesítési feltételként, az eljárások jelentős részében az öko-címkés tisztítószer alkalmazásának vállalására vonatkozó különböző értékelési szempontok kerültek megadásra. Az értékelési szempontok esetén a súlyszám 1-30% között mozgott, vagyis az ajánlatkérői elkötelezettség a zöld szempont alkalmazásával szemben igen eltérő volt, amelyet azonban befolyásolhat a legjobb ár-érték arány alkalmazása esetén az is, hogy az ártól eltérő szempontok alkalmazásának annak valós súlyához kell igazodni.

Közüzemi számlák nyomdai kivitelezési szolgáltatása egy ajánlatkérő két egymást követő eljárására vonatkozott, mindkét esetben értékelési szempontként jelent meg a nyomtatópapír öko-címkével való ellátottsága. Pozitívum, hogy a második eljárás esetén az ajánlattevői vállalatok száma jelentősen magasabb volt az első eljárásban tapasztaltaknál, vagyis megállapítható, hogy itt a piacot pozitívan befolyásoló szerep egyértelműen megjelenik.

A tisztítószer esetén három alkalommal megjelent a műszaki követelményekkel kapcsolatos elvárás, míg két eljárásban található értékelési szempont öko-címkés termékek alkalmazására vonatkozott.

A higiéniai papírok esetén egy olyan ajánlatkérő van, aki öko-címkével kapcsolatos előírást alkalmazott több egymást követő azonos tárgyú eljárásában, 2018-ban még értékelési szempontként jelent meg az öko-címkével rendelkező termékek szállítására vonatkozó vállalat,

2023-ban mindez már szerződéskötési feltétel volt, vagyis itt is látható fejlődés.

Másik ajánlatkérő a beszerzését érintő bizonyos termékek esetén a műszaki követelmények részeként írt elő öko-címkével kapcsolatos követelményt több eljárásában is.

Az egyes értékelési szempontok pontos, részletes kifejtését, az elvárásokat, az igazolásokkal kapcsolatos követelményeket, valamint azt, hogy ajánlatkérő a szerződés teljesítése során hogyan ellenőrzi a vállalatokat, a közbeszerzési dokumentumok hiányában nem lehet bemutatni, mivel ajánlatkérők többsége a dokumentációt nem teszi olyan formában közzé az Elektronikus Közbeszerzési Rendszerben, hogy az bárki számára, bármely időpontban elérhető legyen.

Összességében elmondható, hogy kb. 20 ajánlatkérő 39 eljárása esetén jelent meg az öko-címké, vagyis amennyiben egy ajánlatkérő egy szempontot elkezdett alkalmazni az eljárása során, akkor azt az évente/kétévente visszatérő azonos tárgyú eljárása során is szintén alkalmazta többnyire azonos formában. A felmérés alapján elmondható, hogy bár a lehetőség adott lenne, az öko-címkékkel kapcsolatban számos lehetőség kínálkozik az alkalmazására, ez jelenleg még egyáltalán nem valósult meg.

Az öko-címkékről az alábbi oldalakon lehet további információkat beszerezni:

https://green-business.ec.europa.eu/green-public-procurement/gpp-criteria-and-requirements_en

<https://fenntarthato.kozbeszerzes.hu/>

<https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/ecolabel.html>

https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy_en

<https://www.environdec.com/all-about-epds/the-epd>

<https://www.ecolabelindex.com/>

<https://www.okocimke.hu/>

https://www.okocimke.hu/sites/default/files/2023-11/okocimke_kiadvany_2023.pdf

https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel-home_en

<https://globalecolabelling.net/>

<https://www.epeat.net/>

<https://www.energystar.gov/>

<https://ecogarantie.eu/the-label/>

https://green-business.ec.europa.eu/green-public-procurement_en

<https://www.eesc.europa.eu/hu/policies/policy-areas/sustainable-development>

<https://www.fairtrade.net/>

<https://www.blauer-engel.de/en>